

**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА**

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**ВІРТУАЛЬНИЙ ПРЕС-РЕПОРТАЖ ДО 30-РІЧЧЯ ПРИЙНЯТТЯ
ДЕКЛАРАЦІЇ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ**



СУМИ 2020



16 липня 1990 року Верховна Рада Української РСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет УРСР, яка проголосила державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх стосунках. «За» проголосували 355 депутатів, зокрема абсолютна більшість комуністів. Проти - четверо. Ключові слова декларації «суверенітет», «державний», «Україна» розглядалися у 5–10 варіантах. Навіть назва держави народилася після гарячих дебатів і поіменних голосувань кількох версій від «Українська РСР» до «Української народної республіки». Також ухвалено постанову «Про день проголошення незалежності України».

ПРИБУЛО НА СЕСІЮ		443
ЗАРЕЄСТРОВАНО В ЗАПІ		385
ЗА		355
ПРОТИ		4
Н° 2 УТРИМАЛИСЬ		0
НЕ ГОЛОСУВАЛИ		26
РІШЕННЯ ПРИЙНЯТО		

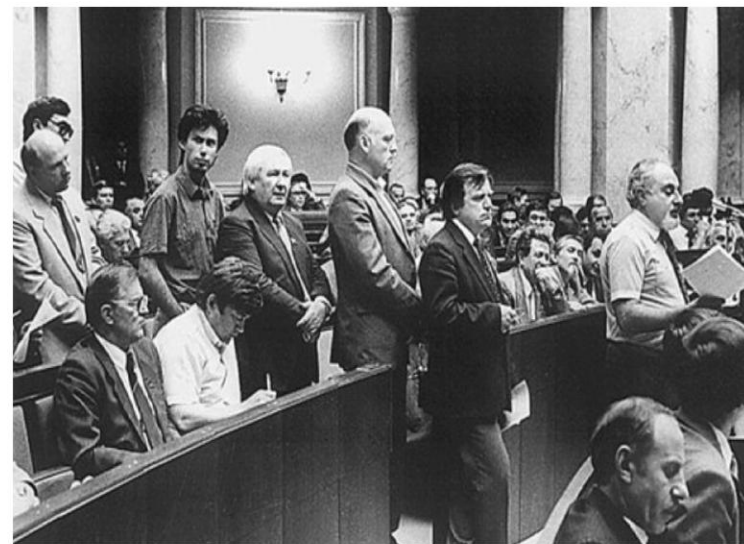


Свій підпис під документом поставив перший заступник голови Ради Іван Плющ. Від дня прийняття документу від імені народу могла виступати виключно Верховна рада України, а територія України в існуючих межах проголошувалася недоторканною. При прийнятті Декларації про державний суверенітет України влітку 1990 року ВР УРСР керувалася волею народу України, прагненням створити демократичне суспільство, потребою всебічного забезпечення прав і свобод людини, пошаною до національних прав усіх народів, турботою про повноцінний політичний, економічний, соціальний і духовний розвиток народу України, визнанням необхідності побудови правової держави, а також мала на меті утвердити суверенітет і самоврядування народу України.





Упродовж розгляду проектів Декларації, який у пленарному режимі тривав із 28 червня до 16 липня, обраний 4 березня 1990 року новий склад Верховної Ради УРСР здійснив стрімку еволюцію від народних депутатів союзної республіки до парламентаріїв фактично Незалежної держави. І в цьому є величезна заслуга представників національно-демократичної Народної Ради, які попри перебування у меншості (125 мандатів із 450), вже через декілька місяців зуміли переконати більшість народних депутатів щодо підтримки ідеї суверенітету та незалежності України.



Діючі норми міжнародного права також зобов'язували Верховну Раду Української РСР провести республіканський референдум. Утім, Декларація про державний суверенітет України стала основою для «Акта проголошення незалежності України», ухваленого Верховною Радою 24 серпня 1991 року. Тоді фактично вдруге Україна була проголошена незалежною демократичною державою й остаточно виведена зі складу СРСР.

Незалежність країни була підтримана на всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року.



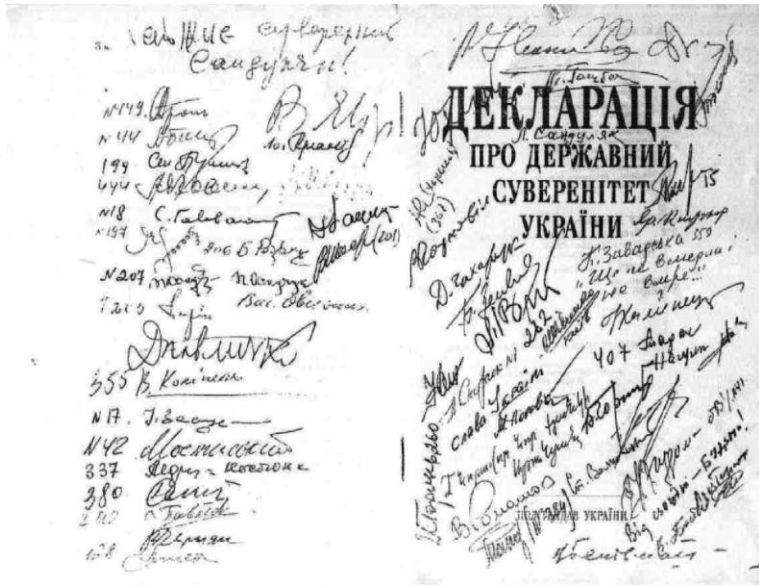
Зміст Декларації

Документ складається з 10 розділів.

Декларацією визнавалося право української нації на самовизначення, держава повинна була захищати й охороняти національну державність українців. Єдиним джерелом державної влади визнавався народ, а Верховна Рада УРСР могла виступати від його імені. У документі йшлося про принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову. Генеральний прокурор мав здійснювати контроль над виконанням законів.

Територія України проголошувалася недоторканною. Уперше після багаторічного замовчування Декларація визнавала невід'ємні права і свободи людини.

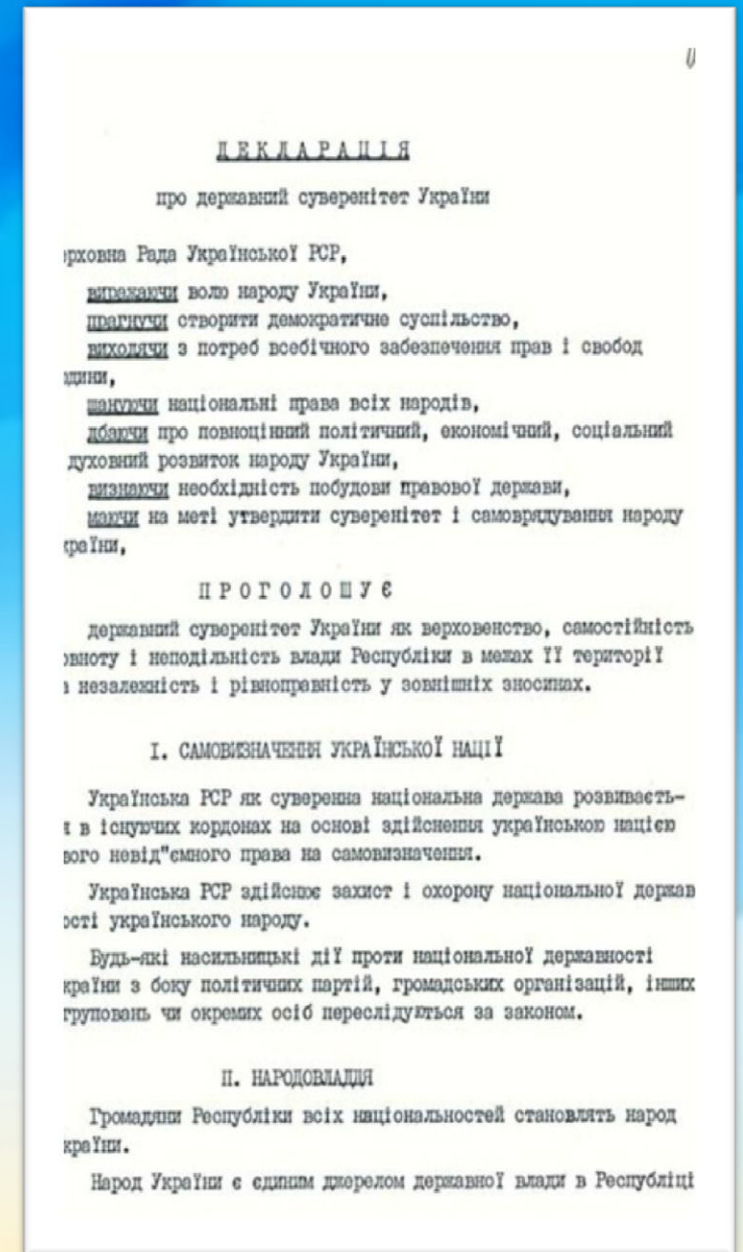
Декларація визнавала самостійність республіки у вирішенні питань науки, освіти, культурного і духовного розвитку української нації.



У розділі про економічну самостійність проголошувалося, що «земля, її надра, повітряний простір, водні й інші природні ресурси є власністю українського народу, тобто громадян усіх національностей України». У документі підкреслювалося намір створити банківську, цінову, фінансову, митну та податкову системи, сформувати державний бюджет, а при необхідності ввести власну грошову одиницю.

Декларація проголошувала право України безпосередньо реалізувати відносини з іншими державами, укласти з ними договори, обмінюватися дипломатичними, консульськими, торгівельними представництвами.

Одним з головних положень Декларації було положення про громадянство. Проголошувалося, що Україна має своє громадянство, де «всі громадяни рівні перед законом, незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти, політичних поглядів, релігійних переконань, роду і характеру занять». Громадяни всіх національностей становлять народ України.





У преамбулі Декларації підкреслювалося, що Верховна Рада УРСР проголошує суверенітет України як «верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади республіки в межах її території, незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах».

Передбачалося створення власних збройних сил. Україна брала зобов'язання не поширювати, не виготовляти й не нарощувати ядерну зброю. Одним із ключових пунктів – «Екологічна безпека» – передбачалося створення національної комісії для радіаційного захисту населення, що було необхідно у зв'язку з аварією на ЧАЕС. Майбутня зовнішня політика України, визначена Декларацією, вбачалася як нейтральна, першочерговим її завданням визначалося забезпечення національних інтересів України.

Україна проголошувала власний намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не буде брати участі у військових блоках і зобов'язується дотримуватися трьох неядерних принципів: не застосовувати, не виробляти і не набувати ядерної зброї.



Проте прийнятий документ не одержав статусу конституційного акту. Українська РСР залишалася у складі СРСР, тому міжнародні організації та країни світу не визнали її державну незалежність. Причиною цього стало відсутність у Верховної Ради УРСР повноважень на ухвалення рішення про вихід республіки зі складу Радянського Союзу, тобто на проголошення незалежності Української РСР. Відповідно до вимог Конституції СРСР і Української РСР, тільки народ Української РСР, як володар всієї повноти влади в республіці, мав право приймати таке рішення на референдумі. Діючі норми міжнародного права також зобов'язували Верховну Раду Української РСР провести республіканський референдум.

Декларація представляла собою правовий фундамент для Конституції, законів України, визначення позиції республіки при укладанні міжнародних угод.



ПРОВІДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ
ДО СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ У ЗВ'ЯЗКУ З
"ДЕКЛАРАЦІЄЮ ВЕРХОВНОЇ РАДИ ПРО
ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНИТЕТ УКРАЇНИ"
Із дня 16 липня 1990 року.

Провід Українських Націоналістів вітає появу публічної декларації, як
перший раз підтверджує:

- що Український народ бачить бути сувереном у незалежній українській державі;
- що СРСР як остання імперія імперіалізму, історичним наслідком якого є
комуністичне врядування в Москві створює на своїх Червоних
армії, КГБ і на партійній і державній бюрократії;
- що майбутнє належить суверенному республіканському демократичному
українському центру народу, які однієї мають право вирішити
форми свого державного існування в майбутньому і без втручання
інших народів світу;
- що Декларація з 16 липня є р. довела до життя цього світу, що після
народної України вибрав демократично вибраним люди може бути
реалізація його державних інтересів.

Відзначаючи важливість цього важливого акту, не слід забувати, що він
як декларація. Від декларації до реального стану, до реального мирного
співісного розвитку, потрібні багато зусиль і дипломатичної об'єднаності і
прагматичного втручання в Україні і поза її кордонами.

Провід Українських Націоналістів закликає своє членство і прихильників
об'єднати всі зусилля, щоб довести до остаточної перемоги українського народу
рівноправну державну самостійності і соборності України у згоді з життям
2 січня 1918 - 1919 рр.

Провід Українських Націоналістів і
Українських Націоналістів

Майже відразу після прийняття Декларації
Верховна Рада розглянула заяву В. Івашка і
задовольнила його прохання про відставку. 18 липня
1990 року Головою ВР УРСР було обрано Л. Кравчука.

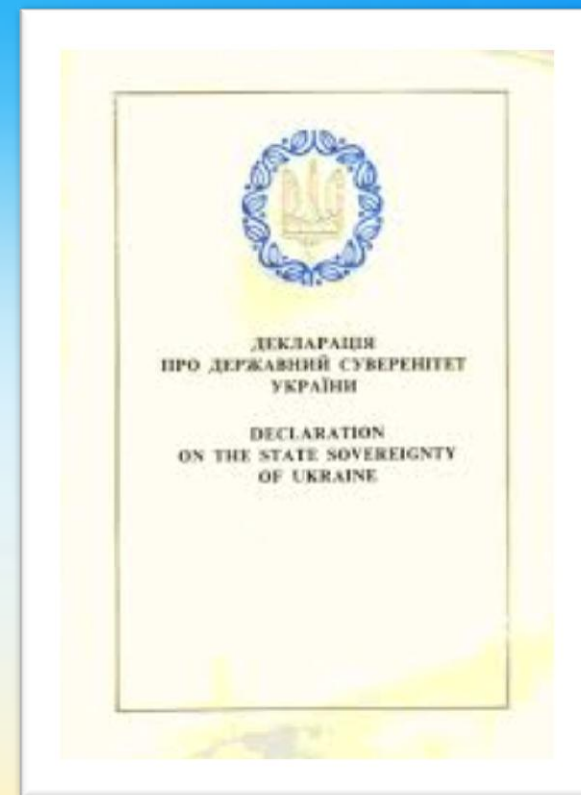
День прийняття Декларації був оголошений
святковим і вихідним на території України. За
відсутності інших ритуалів у першу річницю
прийняття Декларації разом із прийняттям Постанови
про проголошення 24 серпня Днем незалежності
України, 16 липня перестало бути святковим вихідним
днем.



Реакція суспільства

У суспільстві Декларація була сприйнята неоднозначно. Українська Міжпартійна Асамблея, яка вже вела реєстрацію громадян Української Народної Республіки, сприйняла її як пропагандистський акт КПУ.

В п. I Декларації УРСР подана як «суверенна національна держава», хоч за чинною в той час конституцією вона була союзною республікою з обмеженим суверенітетом. Зокрема, вона не мала власних збройних сил, не мала дипломатичних стосунків з країнами поза радянським блоком, не мала права самостійно визначати соціальний лад. За офіційною ідеологією вона була інтернаціональним утворенням. Для конституювання УРСР як держави їй бракувало своїх громадян і суверенної влади.





Якщо Четвертий Універсал Центральної Ради проголосив Українську Народну Республіку державою українського народу, то в Декларації український народ посідає маргінальне становище. Він згадується окремо від «всіх національностей, що проживають на території Республіки». Якщо «всім національностям» Декларація гарантує вільний національно-культурний розвиток, то українцям УРСР лише «забезпечує національно-культурне відродження». Але гарантії вільного розвитку не передбачено.

Єдиним джерелом влади в УРСР Декларація проголосила народ України. А народ України визначений як громадяни республіки всіх національностей.





На час прийняття Декларації Конституція УРСР була чинною. Отже, УРСР не мала свого громадянства. Її територію всуціль заселяли громадяни СРСР, відтак народу України не існувало. Джерелом влади при прийнятті Декларації була КПУ, але не як самостійна партія, а як регіональний підрозділ КПРС.

Декларація про державний суверенітет України стала основою для «Акту проголошення незалежності України». 24 серпня 1991 Верховна Рада Української РСР фактично вдруге проголосила Україну незалежною демократичною державою, прийнявши «Акт проголошення незалежності України», підтриманий всеукраїнським референдумом 1 грудня 1991 року.





Електронні ресурси:

<https://molbuk.ua>

<http://www.adm-pl.gov.ua>

<http://cg.gov.ua/>

<https://prm.ua>

<https://www.ukrinform.ua>

<https://cv.archives.gov.ua>

<https://vseosvita.ua/news>

<https://sorada.gov.ua/>

<https://iprosvita.com>

<http://weloveua.com>

<https://yavoriv-info.com.ua>

<http://terjust.gov.ua>

<http://www.memory.gov.ua>



Підготувала
провідний бібліотекар
Петренко Т. В.